

โครงการวิจัยการประเมินองค์กรของรัฐ ที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติเฉพาะ

เสนอ
ที่ประชุม ทอพ.
26 พฤษภาคม 2565

(ดัดแปลงมาจาก PPT รศ.ดร.ณัฐธา วินิจฉัยภาค หัวหน้าโครงการวิจัย)

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
(สวรส.)

หลักการและเหตุผล

องค์กรรัฐที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเฉพาะ

- เป็นกลไกการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ที่เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมกลไกรัฐเดิม เช่น ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ เพื่อตอบสนอง ช่องว่างของการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ
- โดยมีจุดเด่นคือลักษณะการทำงานที่ยืดหยุ่น มีอิสระ คล่องตัว เพิ่มการกระจายอำนาจและการทำงานในลักษณะ เครือข่าย เน้นประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อประชาชนและสังคมโดยรวม
- ปัจจุบันประกอบด้วย 24 หน่วยงาน ที่มีทั้งองค์กรด้าน สุขภาพ ด้าน การศึกษา ด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และด้าน กองทุนสนับสนุน
- หน่วยงานเหล่านี้มีความหลากหลายแตกต่างกันทั้งพันธกิจ ขนาด รูปแบบและบทบาทของคณะกรรมการ ตลอดถึง อายุของหน่วยงาน

การศึกษาหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นตาม พรบ.เฉพาะ ของทีพวรรณ และคณะ (2558) มีมิติต่าง ๆ ได้แก่

- ด้านการจัดตั้งองค์กรตามพระราชบัญญัติเฉพาะ
- ด้านของความเป็นอิสระและความคล่องตัว
- ผลการดำเนินงานขององค์กรตามพระราชบัญญัติเฉพาะ

ด้านการจัดตั้งองค์กรตามพระราชบัญญัติเฉพาะ

การจัดตั้งองค์การตามพระราชบัญญัติเฉพาะมีที่มาและเหตุผลความจำเป็นที่หลากหลาย ได้แก่

1) การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม จึงทำให้องค์กรแบบเดิมไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที เช่น การจัดตั้งสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

2) ส่วนราชการแบบเดิมมีทรัพยากรไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน จึงจำเป็นต้องมีการออกแบบโครงสร้างองค์การเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรเพื่อใช้ในการดำเนินงานในรูปแบบใหม่นอกเหนือไปจากระบบงบประมาณแบบเดิม เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ด้านการจัดตั้งองค์กรตามพระราชบัญญัติเฉพาะ (ต่อ)

3) ส่วนราชการแบบเดิมมีงบประมาณที่มีข้อจำกัดในการสร้างความเท่าเทียม (Equity) ให้กับสังคม เช่น การจัดตั้งสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ที่สามารถนำกลไกงบประมาณมาใช้เพื่อสร้างหลักประกันสุขภาพให้กับประชาชนโดยให้สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้อย่างเท่าเทียมด้วยคุณภาพการให้บริการที่เหมือนกัน (Equal Access and Quality)

4) ความจำเป็นของประเทศในการมีหน่วยงานกลางในการพัฒนาและผลักดันนโยบายเฉพาะด้าน เช่น การจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.)

ด้านการจัดตั้งองค์กรตามพระราชบัญญัติเฉพาะ (ต่อ)

5) ความจำเป็นของประเทศในการมีหน่วยงานที่จะพัฒนาองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ รวมถึงหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำหนดและควบคุมมาตรฐานด้านต่าง ๆ ของประเทศ เช่น การจัดตั้งสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) สถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ (มว.) และสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)

6) การจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารองรับการผลักดันนโยบายของรัฐบาล เช่น การจัดตั้งสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) เป็นต้น

ด้านของความโปร่งใสและความคล่องตัว

หน่วยงานที่จัดตั้งตาม พรบ. เฉพาะ มีความอิสระคล่องตัวใน 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ความอิสระคล่องตัวตามกฎหมาย
- 2) ด้านความอิสระคล่องตัวทางโครงสร้าง
- 3) ด้านความอิสระคล่องตัวด้านการบริหาร
- 4) ความอิสระคล่องตัวทางการเงิน และ
- 5) ความอิสระคล่องตัวด้านนโยบาย

ผลการดำเนินงานขององค์กรตามพระราชบัญญัติเฉพาะ

การดำเนินงานมีแนวปฏิบัติที่ดีที่น่าสนใจได้แก่

- 1) การทำงานแบบเครือข่าย (Network Governance) ที่มีการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความเห็นและความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนถึงการระดมทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์
- 2) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่มีภารกิจใกล้เคียงกัน (Collaboration Among Agencies) ที่ช่วยเสริมความเข้มแข็งในการทำงานและช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการดำเนินงานขององค์กรตามพระราชบัญญัติเฉพาะ (ต่อ)

- 3) การใช้ตัวแบบผู้บริหารแบบเข้มแข็ง (Strong Executive Model) เช่น สกว. ที่มีประธานคณะกรรมการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่ได้มาจากฝ่ายการเมืองทำให้ สกว. มีความมั่นคงในเชิงนโยบายที่ต่อเนื่อง
- 4) การทำงานแบบอิงแผนงาน (Program-Based) ที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยใช้ประโยชน์จากความเชี่ยวชาญของหน่วยงาน เช่น สวทช. เป็นต้น
- 5) ความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านการเงิน (Financial Self-Reliance) เช่น สวรส. ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สามารถพึ่งพาตนเองด้านการเงินและมีช่องทางอื่นในการหารายได้จากการรับโครงการวิจัยจากหน่วยงานอื่น

ผลการดำเนินงานขององค์กรตามพระราชบัญญัติเฉพาะ (ต่อ)

- นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบประเด็นของความซ้ำซ้อนของหน่วยงานที่กระทรวงจัดตั้งขึ้นเพิ่มเติมขึ้นมาภายหลัง
- ความคุ้มค่าทางการเงิน (Value for Money) และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการที่มีหลายรูปแบบ
- ตลอดจนถึงอุปสรรคในการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) ที่ต้องอาศัยกลไกของหน่วยปฏิบัติที่อยู่ภายใต้กระทรวงเนื่องจากอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานเพียงลำพังไม่สามารถบังคับให้หน่วยงานอื่นปฏิบัติตามได้

สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID 19

- ผลกระทบอย่างรุนแรงกับหลายหน่วยงาน บางหน่วยงานสามารถทำให้เห็นความเด่นชัดของบทบาทและศักยภาพของหน่วยงาน หลายหน่วยงานสามารถดำเนินการให้เกิดนวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) และมีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)
- ในขณะเดียวกันบางหน่วยงานถูกตั้งคำถามถึงการดำเนินภารกิจที่อาจไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการตั้งหน่วยงาน และรูปแบบการจัดการภาครัฐแนวใหม่นี้จะยังสามารถใช้ในการบริหารจัดการได้ดีเหมือนกันหรือไม่ และจะยังคงสามารถที่จะใช้กับหน่วยงานใหม่ที่จะมีการจัดตั้งขึ้นได้หรือไม่

สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID 19 (ต่อ)

- ที่ประชุมผู้บริหารองค์กรของรัฐที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเฉพาะ (ทอพ.) ได้เห็นความสำคัญและเห็นประโยชน์ของผลการศึกษาข้างต้น รวมถึงตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและหน่วยงานมีเพิ่มขึ้น
- จึงเห็นควรให้มีการศึกษาประเมินเพิ่มเติมให้ได้ข้อมูลเชิงการบริหารและเชิงนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหน่วยงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อประโยชน์ของประชาชนและสังคมโดยรวม

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และกลไกการบริหารจัดการในภาพรวมขององค์กรที่จัดตั้งตาม พรบ. เฉพาะ
2. เพื่อศึกษาความสามารถในการสนองตอบด้านการบริหารจัดการต่อการแพร่ระบาดของ COVID 19
3. เพื่อวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) และปัจจัยความสำเร็จ (key success factor) ตลอดจนข้อจำกัดและอุปสรรคในการดำเนินงานของหน่วยงาน
4. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อทิศทางการปรับตัวและแนวทางในการบริหารจัดการในอนาคต และต่อแนวคิดการบริหารหน่วยงานด้วยกลไกการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

ขอบเขตของการศึกษา

หน่วยงานที่ศึกษาประกอบด้วยหน่วยงานซึ่งเป็นตัวแทน คือ

- 1) กลุ่มสุขภาพ
- 2) กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- 3) กลุ่มกองทุนสนับสนุน
- 4) กลุ่มอื่นๆ

ขอบเขตของการศึกษา (ต่อ)

- ศึกษา รวบรวมข้อมูล และจัดเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่และกลไกการบริหารจัดการในภาพรวมขององค์กรที่จัดตั้งตาม พรบ. เฉพาะ
- ศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่ศึกษาในภาพรวมโดยพิจารณาถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งหน่วยงาน รวมถึงการตอบสนองต่อผลที่เกิดจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID 19
- วางหลักเกณฑ์เพื่อคัดเลือกแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศของหน่วยงานที่ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการศึกษา (ต่อ)

- วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของหน่วยงานที่ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อยหน่วยงานที่ศึกษา
- วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของหน่วยงานที่ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อยหน่วยงานที่ศึกษา
- จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายด้วยการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อยหน่วยงานที่ศึกษา
- นำเสนอผลการศึกษาในที่ประชุม โดยนำเสนอรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงาน (interim report) เมื่อครบระยะเวลา 6 เดือน และรายงานฉบับสมบูรณ์เมื่อครบระยะเวลา 12 เดือน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยใช้รูปแบบกรณีศึกษาโดยเน้นวิธีการเชิงคุณภาพ

1. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก ซึ่งแสดงให้เห็นตัวอย่างเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ผ่านการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม
2. ซึ่งมุ่งเน้นการทำความเข้าใจมุมมองที่หลากหลายจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียรวมถึงอีกทั้งคำนึงถึงความเป็นตัวแทนจากองค์กรตามพ.ร.บ.เฉพาะที่เหมาะสมกับขอบเขตและระยะเวลาในการดำเนินการโครงการวิจัย
3. เพื่อสนับสนุนการประเมินผล สังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี พร้อมจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายซึ่งจะกลับจากการทำความเข้าใจในกรณีศึกษา
4. อีกทั้งสามารถบูรณาการองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรตามพ.ร.บ.เฉพาะจากครั้งก่อนมาใช้ในการต่อยอดและขยายผลให้สอดคล้องกับยุคของความเปลี่ยนแปลงพลิกผันได้อีกด้วย

ระเบียบวิธีวิจัย (ต่อ)

การวิเคราะห์เอกสาร (documentary research)

- เป็นการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับทฤษฎีหรือแนวคิดเรื่องราชการแบบเปิด การจัดการภาครัฐแนวใหม่ และแนวคิดอื่นที่เกี่ยวข้อง ประสบการณ์จากต่างประเทศที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี และเอกสารงานวิจัยหรือเอกสารเกี่ยวกับนโยบาย กฎหมาย และประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อทางโซเชียลมีเดียของหน่วยงานรัฐ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

- สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้กำหนดนโยบาย ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารองค์การ และบุคลากรในหน่วยงานตัวแทนทั้ง 9 หน่วยงาน เพื่อทราบความคิดเห็นและทัศนคติ

การสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group)

- กลุ่มย่อยประมาณ 10-15 คน ระหว่างผู้แทนหน่วยงานตัวแทน ตัวแทนภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง และมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ได้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. การวิจัยนี้สามารถสร้างคุณประโยชน์จากการประมวลและวิเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง องค์กรตาม พ.ร.บ. เฉพาะ
2. เพื่อการสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศและจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย (Policy Recommendations)
3. เพื่อเสนอแนวทางการปรับ ตัวและการบริหารจัดการองค์กรตาม พ.ร.บ. เฉพาะ ให้ทันต่อยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงพลิกผัน

ระยะเวลาการทำวิจัย

9 เดือน ระหว่าง กรกฎาคม 2565 ถึง มีนาคม 2566

งบประมาณการดำเนินโครงการ

รวมทั้งสิ้น 2,000,000 บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ

ที่ปรึกษาโครงการ ศาสตราจารย์ ดร. ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์

หัวหน้าโครงการ รองศาสตราจารย์ ดร. ณัฐรา วจินัยภาค

นักวิจัยโครงการ

รองศาสตราจารย์ ดร. กุลทิพย์ ศาสตรระจุกิ

รองศาสตราจารย์ พ.ต.อ. ดร. ประพนธ์ สหพัฒนา

รองศาสตราจารย์ ดร. พรพรรณ ประจักษ์เนตร

รองศาสตราจารย์ ดร. พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรเลิศ อาภาอนุทัต

อาจารย์ ดร. กรณ์ หุวะนันทน์

ผู้ช่วยโครงการ 2 อัครา

THANK YOU